

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI

Ro'yxatga oliindi
№ 983
2019 yil « »

«TASDIQLAYMAN»
O'quv ishlari bo'yicha prorektor
prof. A. Soleev

« »

GEOGRAFIYADA STATISTIKA
FANINING ISHCHI O'QUV
DASTURI
(Tanlov fan)

Bilim sohasi:	100000 – Gumanitar soha
Ta'lim sohasi:	140000 – Tabiiy fanlar
Ta'lim yo'nalishi:	5140600 – Geografiya

Ma'ruza:	24 soat
Amaliy mashg'ulot:	34 soat
Mustaqil ta'lim:	50 soat

Samarqand- 2019

Fanning ishchi o'quv dasturi, namunaviy o'quv reja va o'quv dasturiga muvofiq ishlab chiqildi.

Tuzuvchi:

Badalov O'.B. -SamDU Ijtimoiy-iqtisodiy geografiya kafedrasida assistenti.

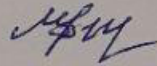
Taqrizchilar:

Usmonov M.R. – SamDU Ijtimoiy-iqtisodiy geografiya kafedrasida dotsenti, g.f.n.

Qodirov M.A. – SamDU Ijtimoiy-iqtisodiy geografiya kafedrasida dotsenti, g.f.n.

Fanning ishchi o'quv dasturi Ijtimoiy-iqtisodiy geografiya kafedrasining 2019 yil ___
dagi №__ son yig'ilishida muhokamadan o'tgan va fakultet kengashiga muhokama
qilish uchun tavsiya etilgan.

Kafedra mudiri:

dots. Qodirov M.A.

Fanning ishchi o'quv dasturi Geografiya va ekologiya fakulteti kengashida muhokama
etilgan va foydalanishga tavsiya qilingan (2019 yil ___ avgustdagi №__-sonli bayonnoma)

Fakultet uslubiy kengashi raisi:

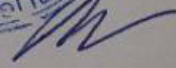
dots. T.J. Jumaboev

Fakultet dekani

dots. L.Z. Ibragimov

Kelishildi:

O'quv uslubiy boshqarma boshlig'i

dots. B. Aliqulov

Kirish

O'quv fanining maqsadi va vazifalari

Fanni o'qitishdan maqsad - talabalarda umumgeografik qonuniyatlar asosida tabiatda sodir bo'ladigan hodisalarning tub mohiyatiga etish, talabalarga geografiyada statistikaning ilmiy-nazariy, metodologik va amaliy asoslarini tushintirish va o'rgatish, ushbu fanga oid hududiy qonuniyatlarni, hodisa va voqealarning sabab oqibatini aniqlash, baholash va ularni bashorat qilish haqida bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishdan iborat.

Fanning vazifalari - fanning asosini tashkil etuvchi bosh tushunchalarning mohiyatini ochib berish, fanning tadqiqot uslubiyoti, uslublari va asosiy tamoyillari hamda ishlab chiqarish kuchlarini joylashtirishning hududiy qonuniyatlarini o'rganish, fanning o'rganish ob'ekti bo'lgan hududiy ijtimoiy-iqtisodiy majmualarining vujudga kelishi, rivojlanishi, joylashish qonuniyatlari, o'ziga xos xususiyatlarini ilmiy asosda tahlil qilish, izohlab berish, voqea va hodisalarni tarixan o'zgarishda, kompleks holda o'zaro aloqadorlikda qarash, turli mintaqa va hududlarning tabiiy sharoiti va tabiiy resurslariga iqtisodiy-geografik baho berish, prognoz qilish malakalariga ega bo'lishdan iborat.

Fan bo'yicha bilim, malaka va ko'nikmaga qo'yiladigan talablar

«Geografiyada statistika» fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida talabalar:

- fanning ob'ekti va predmeti, tarkibiy qismlari, asosiy termin va tushunchalari, tadqiqot usullarini yaxshi o'zlashtirishi hamda ijtimoiy-iqtisodiy voqea-xodisalarni vujudga kelishi va rivojlanishining xududiy qonuniyatlarini ***bilishi kerak***;

- talaba statistik usullar va ular yordamida ijtimoiy-iqtisodiy tadqiqotlarni tashkil etish va bajarishga doir ***ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak***;

- talaba turli katta-kichiklikdagi xududiy sotsial – iqtisodiy tizimlar va ularning elementlarini rivojlanishini statistik tahlil qilish va kelajak istiqbollari bo'yicha xulosalar chiqara olish ***malakalariga ega bo'lishi kerak***.

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi

“Geografiyada statistika” fani talabalarga 7-8 semestrlarda o'qitiladi. Dasturni amalga oshirish uchun o'quv rejasida rejalashtirilgan matematik va tabiiy-ilmiy (oliy matematika, informatika va axborot texnologiyalar, statistika, ekologiya asoslari), umumkasbiy (umumiy er bilimi, jahon geografiyasi, O'zbekiston geografiyasi, tabiatdan foydalanishning geografik asoslari, iqtisodiy va ijtimoiy geografiya asoslari) fanlaridan etarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlik talab etiladi.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

Ushbu fan yuqori malakali geograflar tayyorlashda va ularni ilmiy-tadqiqot institutlariga, oliy, o'rta maxsus, umumta'lim tizimi muassasalariga, ishlab chiqarish va boshqaruv tashkilotlariga mutaxassis qilib etkazib berishda zarur bo'lgan bilimlar beradi. U asosiy mutaxassislik fani hisoblanib, malakali geograflar tayyorlash tizimining ajralmas bo'g'inidir.

Fanni o'qitishda zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalar

Talabalarining “Geografiyada statistika” fanini o'zlashtirishlari uchun o'qitishning ilg'or va zamonaviy usullaridan foydalanish, yangi informatsion-pedagogik texnologiyalarni tadbiiq qilish muhim ahamiyatga egadir. Fanni o'zlashtirishda darslik, o'quv va uslubiy qo'llanmalar, ma'ruza matnlari, tarqatma materiallar, elektron materiallar, kartografik va statistik ma'lumotlardan foydalaniladi. Ma'ruza va amaliy darslarda mos ravishdagi ilg'or pedagogik texnologiyalardan foydalaniladi.

SHaxsga yo'naltirilgan ta'lim. Bu ta'lim o'z mohiyatiga ko'ra ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilarini to'laqonli rivojlanishlarini ko'zda tutadi. Bu esa ta'limni loyihalashtirilayotganda, albatta, ma'lum bir ta'lim oluvchining shaxsini emas, avvalo,

kelgusidagi mutaxassislik faoliyati bilan bog‘liq o‘qish maqsadlaridan kelib chiqqan holda yondoshilishni nazarda tutadi.

Tizimli yondoshuv. Ta’lim texnologiyasi tizimning barcha belgilarini o‘zida mujassam etmog‘i lozim: jarayonning mantiqiyliigi, uning barcha bo‘g‘inlarini o‘zaro bog‘langanligi, yaxlitligi.

Faoliyatga yo‘naltirilgan yondoshuv. SHaxsning jarayonli sifatlarini shakllantirishga, ta’lim oluvchining faoliyatni aktivlashtirish va intensivlashtirish, o‘quv jarayonida uning barcha qobiliyati va imkoniyatlari, tashabbuskorligini ochishga yo‘naltirilgan ta’limni ifodalaydi.

Dialogik yondoshuv. Bu yondoshuv o‘quv munosabatlarini yaratish zaruriyatini bildiradi. Uning natijasida shaxsning o‘z-o‘zini faollashtirishi va o‘z-o‘zini ko‘rsata olishi kabi ijodiy faoliyati kuchayadi.

Hamkorlikdagi ta’limni tashkil etish. Demokratik, tenglik, ta’lim beruvchi va ta’lim oluvchi faoliyat mazmunini shakllantirishda va erishilgan natijalarni baholashda birgalikda ishlashni joriy etishga e’tiborni qaratish zarurligini bildiradi.

Muammoli ta’lim. Ta’lim mazmunini muammoli tarzda taqdim qilish orqali ta’lim oluvchi faoliyatini aktivlashtirish usullaridan biri. Bunda ilmiy bilimni ob’ektiv qarama-qarshiligi va uni hal etish usullarini, dialektik mushohadani shakllantirish va rivojlantirishni, amaliy faoliyatga ularni ijodiy tarzda qo‘llashni mustaqil ijodiy faoliyati ta’minlanadi. Axborotni taqdim qilishning zamonaviy vositalari va usullarini qo‘llash - yangi kompyuter va axborot texnologiyalarini o‘quv jarayoniga qo‘llash.

O‘qitishning usullari va texnikasi. Ma’ruza (kirish, mavzuga oid, vizuallashtirish), muammoli ta’lim, keys-stadi, pinbord, paradoks va loyihalash usullari, amaliy ishlar.

O‘qitishni tashkil etish shakllari: dialog, polilog, muloqot hamkorlik va o‘zaro o‘rganishga asoslangan frontal, kollektiv va guruh.

O‘qitish vositalari: o‘qitishning an’anaviy shakllari (darslik, ma’ruza matni) bilan bir qatorda – kompyuter va axborot texnologiyalari.

Kommunikasiya usullari: tinglovchilar bilan operativ teskari aloqaga asoslangan bevosita o‘zaro munosabatlar.

Teskari aloqa usullari va vositalari: kuzatish, blits-so‘rov, oraliq va joriy va yakunlovchi nazorat natijalarini tahlili asosida o‘qitish diagnostikasi.

Boshqarish usullari va vositalari: o‘quv mashg‘uloti bosqichlarini belgilab beruvchi texnologik karta ko‘rinishidagi o‘quv mashg‘ulotlarini rejalashtirish, qo‘yilgan maqsadga erishishda o‘qituvchi va tinglovchining birgalikdagi harakati, nafaqat auditoriya mashg‘ulotlari, balki auditoriyadan tashqari mustaqil ishlarning nazorati.

Monitoring va baholash: o‘quv mashg‘ulotida ham butun kurs davomida ham o‘qitishning natijalarini rejali tarzda kuzatib borish. Kurs oxirida test topshiriqlari yoki yozma ish variantlari yordamida tinglovchilarning bilimlari baholanadi. “Inson geografiyasi” fanini o‘qitish jarayonida kompyuter texnologiyasidan, “Pover point” dasturidan foydalaniladi. Ayrim mavzular bo‘yicha talabalar bilimni baholash test asosida va kompyuter yordamida bajariladi. “Internet” tarmog‘idagi rasmiy iqtisodiy ko‘rsatkichlaridan foydalaniladi, tarqatma materiallar tayyorlanadi, test tizimi hamda tayanch so‘z va iboralar asosida oraliq va yakuniy nazoratlar o‘tkaziladi.

Fan bo‘yicha soatlar taqsimoti

№	Ma’ruzalar nomi	Jami soat	Maruza	Amaliy mashg‘ulot	Mustaqil talim
1.	Kirish. Statistika fanining predmeti va vazifalari	6	2	2	2
2.	Statistik kuzatish uslubi	6	2	2	2
3.	Statistik ko‘rsatkichlar	6	2	2	2

4.	Statistik ma'lumotlarni taqdim etish usullari	6	2	2	2
5.	Statistik ko'rsatkichlar	6	2	2	2
6.	Statistik ma'lumotlarni taqdim etish usullari	6	2	2	2
7.	Statistik to'plam va taqsimot qatorlari	6	2	2	2
8.	Dinamika qatorlari	6	2	2	2
9.	Iqtisodiy indekslar	6	2	2	2
10.	Jadvallar va grafiklar	8	2	2	4
11.	Statistik tasniflash va guruhlash	8	2	2	4
12.	Dinamika qatorlari	8	2	2	4
13.	Mehnat resurslari statistikasi	6		2	4
14.	Aholi turmush sharoiti statistikasi	6		2	4
15.	Aholi migratsiyasi statistikasi	6		2	4
16.	Aholi bashorati statistikasi	6		2	4
17.	Tug'ilish jaryonini statistik o'rganish	6		2	4
	Jami	108	24	34	50

Nazariy mashg'ulotlar mazmuni

Geografiyada statistika fanining tadqiqot ob'ekti va predmeti. Fanlar tizimida tutgan o'rni va aloqalari. Aholi turmushi haqidagi ma'lumotlarga Amaliy ehtiyoj va statistikaning paydo bo'lishi. Statistika so'zining lug'aviy ma'nosi va qo'llanilish yo'llari. Davlatshunoslik va hozirgi zamon statistikasi. Statistika ilm-fan tarmog'i, amaliy faoliyat soxasi, bilim yo'nalishi, moddiy dunyoni bilish quroli ekanligi. Tasviriy va analitik statistika. Ommaviy xodisa va uning muhim belgilari. Statistik tafakkur va ehtimollar. Tasodifiyat va zaruriyat. Tasodifiy xodisa va uning muhim belgilari. Katta sonlar qonuni va statistik qonuniyat. Statistika uslubiyoti. Statistik tadqiqot va uning bosqichlari. Tasviriy statistika bosqichi.

Statistik kuzatish uslubiyoti

O'zbekiston Respublikasi Davlat statistikasi va xalqaro statistika. Iqtisodiy xodisalarni bilish jarayoni va uning asosiy bosqichlari. Bozor sharoitida statistikaning roli va funksiyalari, markazlashgan rejali xo'jalik sharoitidagi statistika vazifalaridan tub farqlari. O'zbekiston Davlat statistika qo'mitasi, uning tuzilishi, funksiyalari va xuquqlari. Ushbu qo'mitaning mahalliy tashkilotlari, ularning tuzilishi va vazifalari. Statistik kuzatish, uning mohiyati va asosiy talab va qoidalari. Kuzatish ob'ekti va sub'ekti. Statistik kuzatishni tashkil etish tamoyillari. Milliy va xalqaro standartlar. Senzlar. Statistik kuzatishni tayyorlash uslubiyoti. Kuzatish maqsadi va vazifalari. Kuzatish ob'ekti, uni aniqlovchi belgilar. Kuzatish birligi. Kuzatish dastri va uni tuzish masalalari. Hisob birligi. Statistik formulalar va yo'riqnomalar. Kuzatish joyi va vaqti. Kuzatish fursati (payti) va muddati. Statistik kuzatish turlari: uzluksiz kuzatish, fursatli (davriy) va biryo'la kuzatish, yoppasiga va qisman kuzatish. Statistik kuzatishning tashkiliy shakllari: statistik hisobot, biznes-tekshirishlar, ro'yxatlar va boshqa maxsus tashkil etilgan kuzatishlar. Statistik hisobot turlari va ularni tuzish hamda taqdim etish tartibi. Maxsus tashkil etilgan tanlanma kuzatish va biznes-tekshirishlar – bozor sharoitida statistik kuzatishning asosiy turlari ekanligi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz, loyixali, nilufar guli, menyu, munozara, o'z-o'zini nazorat.*

Adabiyotlar: A1; A2; A3; A4; A5; A6; Q1; Q2; Q3; Q4; Q5;

Statistik ko'rsatkichlar

Statistik ko'rsatkichlarni mazmuni va ahamiyati. Ommaviy xodisa me'yori va sifat – miqdor aniqligi. Statistik ko'rsatkich turlari va tasnifi. Umumlashtiruvchi ko'rsatkichlar tizimi. Mutlaq va nisbiy ko'rsatkichlar. Mutlaq ko'rsatkich turlari. Nisbiy ko'rsatkichlar, ularning mazmuni va ifodalash shakllari. Birinchi va ikkinchi tartibli taqqoslash natijalari. O'sish suratlari va ularni jadallashtirish ko'rsatkichlari. CHegaraviy moyillik va elastiklik ko'rsatkichlari. To'plam

tuzilishi va undagi siljishlarni tariflovchi nisbiy ko'rsatkichlar. Dinamika nisbiy ko'rsatkichlari. Xududlararo va ob'ektlararo taqqoslash nisbiy miqdorlari. Intensivlik nisbiy ko'rsatkichlari. Reja va shartnomni bajarish nisbiy ko'rsatkichlari. Nisbiy ko'rsatkichlari orasidagi o'zaro bog'lanishlar. Iqtisodiy ko'rsatkichlar va ularning unsurlari. Milliy mahsulot va daromadlarning doiraviy aylanmasi – makroiqtisodiy ko'rsatkichlar tizimining asosi. Tovar va xizmatlar oqimlari va ularning iqtisodiy doiraviy aylanmada namoyon bo'lish shakllari. Daromadlar va harajatlar oqimlari, ularning doiraviy aylanmada yuzaga chiqish shakllari. Makroiqtisodiy statistika ko'rsatkichlari tizimi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz, loyixali, nilufar guli, menyu, munozara, o'z-o'zini nazorat.*

Adabiyotlar:A1;A2;A3;A4;A5;A6;Q1;Q2;Q3;Q4;Q5;

Statistik ma'lumotlarni taqdim etish usullari.

Statistik ko'rsatkichlarni taqdim etishning asosiy usullari: matnda so'z bilan bayon qilish, jadval va grafiklar shaklida tasvirlash. Matnda taqdim etishning kamchiliklari. Jadval - statistikaning asosiy so'z turkumi ekanligi. Uning mohiyati va tarkibiy unsurlari. Jadval egasi va kesimi. Jadval maketi va tuzilishi, uning turlari. Jadvalni tuzish tartib va qoidalari. Statistik ma'lumotlarni grafiklarda tasvirlash, uning afzalliklari. Grafiklarning asosiy unsurlari: mashstab, shkala va koordinat tizimi. Ularni tuzish qoidalari. Grafik turlari: diagrammalar, haritagrammalar va haritadiogrammalar. Diagramma turlari. Siniq chiziqli diagrammalar va ularda tasvirlanadigan iqtisodiy jarayonlar. Ustunli va lentasimon diagrammalar, ularning funksiyalari. Aholi jinsiyoshi piramidasi. Sektorli (yoysimon) diagrammalar, ularda tasvirlanadigan ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar. Reja va shartnomani bajarish diagrammasi. Taqsimotlar gistogrammasi va poligoni. Burama (siral simon) diagrammalar va ularni qo'llash joylari. Ma'lumotlarni tekislik shakllarida tasvirlash.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz, loyixali, nilufar guli, menyu, munozara, o'z-o'zini nazorat.*

Adabiyotlar:A1;A2;A3;A4;A5;A6;Q1;Q2;Q3;Q4;Q5;

Statistik to'plam va taqsimot qatorlari.

Statistik to'plam tushunchasining mazmuni, uning asosiy belgilari: mazmunan jinsdoshlik va o'zaro bog'lanish. To'plam birligi, uning mohiyati va asosiy belgilari. Variatsion belgi - to'plam birligining asosiy xossasi. Miqdoriy va atributiv belgilar. Statistik qatorlar, ularning turlari: dinamika qatorlari va taqsimot qatorlari. Taqsimot qatorlarining turlari. Tartiblangan taqsimot qatorlari. Variatsion qatorning asosiy unsurlari: variantalar va variantlar soni. Ayrim variantalarni takrorlanish tezligi va yalpi hajmi. Variatsion qator turlari: diskret va oraliqli qatorlar. Oraliqli qatorlarning variantalar soni va kengligini aniqlash usullari. Taqsimot zichligi. Taqsimot gistogrammasi va poligoni. Kumulyativ taqsimot. Variatsion qatorlarni tahlil qilishning yo'nalishlari va tasviriy (tasnifiy) parametrlari (ko'rsatkichlari) haqida umumiy tushuncha.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz, loyixali, nilufar guli, menyu, munozara, o'z-o'zini nazorat.*

Adabiyotlar:A1;A2;A3;A4;A5;A6;Q1;Q2;Q3;Q4;Q5;

Dinamika qatorlari.

Dinamika qatorlari, bozor iqtisodiyoti rivojlanishini tahlil qilishda ularning roli va ahamiyati. Dinamika qatorlarining turlari. Ularni tahlil qilish ko'rsatkichlari. +ator o'rtacha darajasi va o'rtacha dinamikasi suratini aniqlash usullari. Dinamika qatorlarida asriy tendensiyalar, mavsumiy va konyunkturaviy tebranishlar, ularni o'rganish zaruriyati. Umumiy tendensiyalarni aniqlash usullari: davrlarni uzaytirish, sirg'anchiq o'rtacha darajalar va trendlarni aniqlash yo'llari. Dinamika qatorlarida avtokorrelyasiya. Vaqt lagini aniqlash va investitsiyalarni iqtisodiy baholashda uni hisobga olish tartibi. Dinamika qatorlari orasidagi bog'lanishlarni tahlil

qilishda korrelyatsion-regression usuldan foydalanish yo'llari. Dinamika qatori darajalarini interpolyasiyalash va ekstropolyasiyalash. Statistik modellashtirish va istiqbollashtirish. Dinamika qatorlarida konyunkturaviy tebranishlarni o'rganish yo'llari. Mavsumiylikni baholash usullari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz, loyixali, nilufar guli, menyu,munozara, o'z-o'zini nazorat.*

Adabiyotlar:A1;A2;A3;A4;A5;A6;Q1;Q2;Q3;Q4;Q5;

Iqtisodiy indekslar.

Indekslarning iqtisodiy va statistik tabiati. Indeks turlari: umumiy, guruhiy va yakka indekslar. O'rtacha vaznsiz indekslar. Dyuto va Karli indekslari. Vaznsiz geometrik va garmonik o'rtacha indekslar. Vaznli o'rtacha indekslar. Agregat indekslar, ularning sintetik va analitik funksiyalari. Indekshtirilayotgan belgi va vazn (o'lchov) - belgi. Laspeyres va Paashe indekslari. Joriy va zaminiy vaznli indekslar tizimi, ularning xususiyatlari. Indekslar tizimini tuzish mezonlari: iqtisodiy mohiyati jihatidan asoslash va yagona qiymatli echim olish. Fisher va Edjours indekslari. Indeksning xossalari va test nazariyasi. Guruhiy indekslar tizimi, o'zgaruvchan va o'zgarmas tarkibli indekslar. Tarkibiy siljish indekslarini tuzish yo'llari. Indeks usulidan iqtisodiy hodisalar orasidagi bog'lanishlarni tahlil qilishda foydalanish yo'llari. Bozor iqtisodiyoti amaliyotida qo'llanadigan asosiy indekslar. Sanoat mahsulotlari umumiy indekslari. YAIM deflyatori va real hajmi indeksi. Iste'mol baholari va taklif baholari indekslarini tuzish tartibi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz, loyixali, nilufar guli, menyu,munozara, o'z-o'zini nazorat.*

Adabiyotlar:A1;A2;A3;A4;A5;A6;Q1;Q2;Q3;Q4;Q5;

Statistik ko'rsatkichlar bosqichlari.

Statistik ko'rsatkichlar mazmuni va ahamiyati. Ommaviy hodisa me'yori va sifat - miqdor aniqligi. Statistik ko'rsatkich turlari va tasnifi. Umumlashtiruvchi ko'rsatkichlar tizimi. Mutlaq va nisbiy ko'rsatkichlar. Mutlaq ko'rsatkich turlari. Statistik taqqoslash, uning mohiyati va turlari. Nisbiy ko'rsatkichlar, ularning mazmuni va ifodalash shakllari. Birinchi va ikkinchi tartibli taqqoslash natijalari. O'sish sur'atlari va ularni jadallashtirish ko'rsatkichlari. CHegaraviy moyillik va elastiklik ko'rsatkichlari. To'plam tuzilishi va undagi siljishlarni ta'riflovchi nisbiy ko'rsatkichlar. Dinamika nisbiy ko'rsatkichlari. Hududlararo va ob'ektlararo taqqoslash nisbiy miqdorlari. Intensivlik nisbiy ko'rsatkichlari. Reja va shartnomani bajarish nisbiy ko'rsatkichlari. Nisbiy ko'rsatkichlarni tuzish qoidalari. Nisbiy ko'rsatkichlar orasidagi o'zaro bog'lanishlar. Iqtisodiy ko'rsatkichlar va ularning unsurlari. Milliy mahsulot va daromadlarning doiraviy aylanmasi - makroiqtisodiy ko'rsatkichlar tizimining asosi. Tovar va xizmatlar oqimlari va ularning iqtisodiy doiraviy aylanmada namoyon bo'lish shakllari. Daromadlar va harajatlar oqimlari, ularning doiraviy aylanmada yuzaga chiqish shakllari. Makroiqtisodiy statistika ko'rsatkichlari tizimi. Mikroiqtisodiy statistika ko'rsatkichlari. Xalqaro iqtisodiy tahlil amaliyotida qo'llaniladigan standart statistik ko'rsatkichlar.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz, loyixali, nilufar guli, menyu,munozara, o'z-o'zini nazorat.*

Adabiyotlar:A1;A2;A3;A4;A5;A6;Q1;Q2;Q3;Q4;Q5;

Jadvallar va grafiklar.

Statistik ko'rsatkichlarni taqdim etishning asosiy usullari: matnda so'z bilan bayon qilish, jadval va grafiklar shaklida tasvirlash. Matnda taqdim etishning kamchiliklari. Jadval - statistikaning asosiy so'z turkumi ekanligi. Uning mohiyati va tarkibiy unsurlari. Jadval egasi va kesimi. Jadval maketi va tuzilishi, uning turlari. Jadvalni tuzish tartib va qoidalari. Statistik ma'lumotlarni grafiklarda tasvirlash, uning afzalliklari. Grafiklarning asosiy unsurlari: mashstab, shkala va koordinat tizimi. Ularni tuzish qoidalari. Grafik turlari: diagrammalar, haritagrammalar va

haritadiogrammlar. Diagramma turlari. Siniq chizikli diagrammalar va ularda tasvirlanadigan iqtisodiy jarayonlar. Ustunli va lentasimon diagrammalar, ularning funksiyalari. Aholi jinsiyoshi piramidasi. Sektorli (yoysimon) diagrammalar, ularda tasvirlanadigan ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar. Reja va shartnomani bajarish diagrammasi. Taqsimotlar gistogrammasi va poligoni. Burama (sipral simon) diagrammalar va ularni qo'llash joylari. Ma'lumotlarni tekislik shakllarida tasvirlash. Kvadrat, kub va doira shakllaridagi diagrammalarni tuzish va qo'llash yo'llari. Tasvirli (figurali) diagrammalar. Haritagrammlar va haritadiogrammlar hamda markaziydiogrammlar.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz, loyixali, nilufar guli, menyu, munozara, o'z-o'zini nazorat.*

Adabiyotlar:A1;A2;A3;A4;A5;A6;Q1;Q2;Q3;Q4;Q5;

Statistik tasniflash va guruhlash.

Ommaviy hodisa va ob'ektlarni tasniflash, uning mohiyati va ahamiyati. Iqtisodiy tasniflagichlar, ularning turlari va tuzilishi. Ierarxik tasniflagichlarni asosiy unsurlari va funksiyalari. Fasetli tasniflagich. Bozor iqtisodiyotini o'rganishda qo'llaniladigan asosiy tasniflar va tasniflagichlar. Iqtisodiy faoliyat turlarini tarmoqiy va sektorli xalqaro va milliy standart tasniflagichlari, ularning tuzilishi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan tavsiya etilgan asosiy aktivlar tasniflagichi. Bandlik holatiga qarab hodimlarning xalqaro tasniflagichi. Kasblarni ularning tipiga qarab xalqaro tasniflash. Statistik guruhlash, uning mazmuni, ahamiyati va vazifalari. Guruhlash qoidalari va ilmiy tamoyillari. Guruhlash belgisini ixtisoslashtirish. Guruhlar sonini aniqlash tartibi. Guruhlar oralig'ining kengligini (chegarasini) aniqlash usullari. Guruhlash turlari. Tipologik guruhlash, sotsial-iqtisodiy tip tushunchasining mohiyati. Analitik guruhlash va uni dispersion tahlil bilan birgalikda qo'llash zaruriyati. Tuzilmaviy guruhlash. Tuzilmalarni baholash usullari. Oddiy va murkkab guruhlash. Birlamchi va ikkilamchi guruhlash. Ikkilamchi guruhlashni tuzish usullari. Ko'p o'lchovli guruhlash, uning turlari va tuzish usullari. Ko'p o'lchovli o'rtacha miqdor asosida guruhlash. Klaster - tahlil usuli yordamida ko'p o'lchovli guruhlashni tuzish asoslari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz, loyixali, nilufar guli, menyu, munozara, o'z-o'zini nazorat.*

Adabiyotlar:A1;A2;A3;A4;A5;A6;Q1;Q2;Q3;Q4;Q5;

Dinamika qatorlari.

Dinamika qatorlari, bozor iqtisodiyoti rivojlanishini tahlil qilishda ularning roli va ahamiyati. Dinamika qatorlarining turlari. Ularni tahlil qilish ko'rsatkichlari. Kator o'rtacha darajasi va o'rtacha dinamikasi suratini aniqlash usullari. Dinamika qatorlarida asriy tendensiyalar, mavsumiy va konyunkturaviy tebranishlar, ularni o'rganish zaruriyati. Umumiy tendensiyalarni aniqlash usullari: davrlarni uzaytirish, sirg'anchiq o'rtacha darajalar va trendlarni aniqlash yo'llari. Dinamika qatorlarida avtokorrelyasiya. Vaqt lagini aniqlash va investitsiyalarni iqtisodiy baholashda uni hisobga olish tartibi. Dinamika qatorlari orasidagi bog'lanishlarni tahlil qilishda korrelyatsion-regression usuldan foydalanish yo'llari. Dinamika qatori darajalarini interpolyasiyalash va ekstropolyasiyalash. Statistik modellashtirish va istiqbollashtirish. Dinamika qatorlarida konyunkturaviy tebranishlarni o'rganish yo'llari. Mavsumiylikni baholash usullari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz, loyixali, nilufar guli, menyu, munozara, o'z-o'zini nazorat.*

Adabiyotlar:A1;A2;A3;A4;A5;A6;Q1;Q2;Q3;Q4;Q5;

Amaliy mashg'ulotlarning taxminiy tavsiya etiladigan mavzulari:

1. Statistika fanining predmeti va vazifalari
2. Statistik kuzatish
3. Statistik ko'rsatkichlar

4. Statistik ma'lumotlarni taqdim etish usullari
5. Jadvallar va grafiklar
6. Statistik to'plam va taqsimot qatorlari
7. Tanlama kuzatish va uning bozor iqtisodiyotidagi ahamiyati
8. Ijtimoiy hodisalar o'rtasidagi bog'lanishni statistik o'rganish
9. Dinamika qatorlari
10. Iqtisodiy indekslar
11. Jadval va grafiklarni tuzish
12. Demografik statistika
13. Mehnat resurslari statistikasi
14. Aholi turmush sharoiti statistikasi
15. Aholi migratsiyasi statistikasi
16. Aholi bashorati statistikasi
17. Tug'ilish jaryonini statistik o'rganish

Izoh: Fan uchun ishchi dastur tuzish jarayonida mazkur mavzular ro'yxatidan amaliy mashg'ulotlar uchun ajratilgan soat hajmiga mos holda mavzular tanlab olinadi.

Mustaqil ishni tashkil etishning shakli va mazmuni

Talabalar mustaqil ishni tayyorlashda muayyan fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- amaliy mashg'ulotlarga tayyorgarlik.
- darslik va o'quv qo'llanmalar bo'yicha fan boblari va mavzularini o'rganish;
- tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruzalar qismini o'zlashtirish;
- maxsus adabiyotlar bo'yicha fanlar bo'limlari yoki mavzulari ustida ishlash;
- talabaning o'quv-ilmiiy-tadqiqot ishlarini bajarish bilan bog'liq bo'lgan fanlar bo'limlari va mavzularini o'rganish;
- faol va muammoli o'qitish uslubidan foydalaniladigan o'quv mashg'ulotlarida ishtirok etish.

Mustaqil ishlar uchun quyidagi mavzularni chuqur o'rganish tavsiya etiladi:

Mustaqil ishlar uchun quyidagi mavzularni chuqur o'rganish tavsiya etiladi:

1. Statistika fanining predmeti, maqsad va vazifalari
2. Statistik kuzatish usullari
3. Statistik ko'rsatikich turlari
4. Statistik ma'lumotlarni taqdim etish usullari
5. Jadvallar va grafiklar tuzish usullari
6. Statistik to'plam va taqsimot qatorlari
7. Tanlama kuzatish va uning bozor iqtisodiyotidagi ahamiyati
8. Ijtimoiy hodisalar o'rtasidagi bog'lanishni statistik o'rganish
9. Dinamika qatorlari
10. Iqtisodiy indekslar
11. Jadval va grafiklarni tuzish
12. Demografik statistika
13. Mehnat resurslari statistikasi
14. Aholi turmush sharoiti statistikasi
15. Aholi migratsiyasi statistikasi
16. Aholi bashorati statistikasi
17. Tug'ilish, o'lim jaryonini statistik o'rganish

Izoh: Fan ishchi dasturini shakllantirish jarayonida mazkur mashg'ulot uchun ishchi o'quv rejada ko'rsatilgan soatlar hajmiga mos mavzular ro'yxati shakllantiriladi.

“Geografiyada statistika” fanidan talabalar bilimni reyting tizimi asosida baholash mezonlari

“Geografiyada statistika” fani bo‘yicha reyting jadvallari, nazorat turi, shakli, soni hamda har bir nazoratga ajratilgan maksimal ball, shuningdek joriy va oraliq nazoratlarining saralash ballari haqidagi ma’lumotlar fan bo‘yicha birinchi mashg‘ulotda talabalarga e’lon qilinadi. Fan bo‘yicha talabalarning bilim saviyasi va o‘zlashtirish darajasining Davlat ta’lim standartlariga muvofiqligini ta’minlash uchun quyidagi nazorat turlari o‘tkaziladi:

joriy nazorat (JN) – talabaning fan mavzulari bo‘yicha bilim va amaliy ko‘nikma darajasini aniqlash va baholash usuli. Joriy nazorat fanning xususiyatidan kelib chiqqan holda amaliy mashg‘ulotlarda og‘zaki so‘rov, test o‘tkazish, suhbat, nazorat ishi, kollektiv, uy vazifalarini tekshirish va shu kabi boshqa shakllarda o‘tkazilishi mumkin; oraliq nazorat (ON) – semestr davomida o‘quv dasturining tegishli (fanlarning bir necha mavzularini o‘z ichiga olgan) bo‘limi tugallangandan keyin talabaning nazariy bilim va amaliy ko‘nikma darajasini aniqlash va baholash usuli. Oraliq nazorat bir semestrda ikki marta o‘tkaziladi va shakli (yozma, og‘zaki, test va hokazo) o‘quv faniga ajratilgan umumiy soatlar hajmidan kelib chiqqan holda belgilanadi; yakuniy nazorat (YAN) – semestr yakunida muayyan fan bo‘yicha nazariy bilim va amaliy ko‘nikmalarni talabalar tomonidan o‘zlashtirish darajasini baholash usuli. Yakuniy nazorat asosan tayanch tushuncha va iboralarga asoslangan “YOzma ish” shaklida o‘tkaziladi. ON o‘tkazish jarayoni kafedra mudiri tomonidan tuzilgan komissiya ishtirokida muntazam ravishda o‘rganib boriladi va uni o‘tkazish tartiblari buzilgan hollarda, ON natijalari bekor qilinishi mumkin. Bunday hollarda ON qayta o‘tkaziladi. Oliy ta’lim muassasasi rahbarining buyrug‘i bilan ichki nazorat va monitoring bo‘limi rahbarligida tuzilgan komissiya ishtirokida YAN ni o‘tkazish jarayoni muntazam ravishda o‘rganib boriladi va uni o‘tkazish tartiblari buzilgan hollarda, YAN natijalari bekor qilinishi mumkin. Bunday hollarda YAN qayta o‘tkaziladi. Talabaning bilim saviyasi, ko‘nikma va malakalarini nazorat qilishning reyting tizimi asosida talabaning fan bo‘yicha o‘zlashtirish darajasi ballar orqali ifodalanadi. “Geografiyada statistika” fani bo‘yicha talabalarning semestr davomidagi o‘zlashtirish ko‘rsatkichi 100 ballik tizimda baholanadi. Ushbu 100 ball baholash turlari bo‘yicha quyidagicha taqsimlanadi: YA.N.-30 ball, qolgan 70 ball esa J.N.-35 ball va O.N.-35 ball qilib taqsimlanadi.

Ball	Baxo	Talabalarning bilim darajasi
86-100	A’lo	Xulosa va qaror qabul qilish. Ijodiy fikrlay olish. Mustaqil mushohada yurita olish. Olgan bilimlarini amalda qo‘llay olish. Mohiyatini tushuntirish. Bilish, aytib berish. Tasavvurga ega bo‘lish.
71-85	Yaxshi	Mustaqil mushohada qilish. Olgan bilimlarini amalda qo‘llay olish. Mohiyatini tushuntirish. Bilish, aytib berish. Tasavvurga ega bo‘lish.
55-70	Qoniqarli	Mohiyatini tushuntirish. Bilish, aytib berish Tasavvurga ega bo‘lish.
0-54	Qoniqarsiz	Aniq tasavvurga ega bo‘lmaslik. Bilmaslik.

Fan bo‘yicha saralash bali 55 ballni tashkil etadi. Talabaning saralash balidan past bo‘lgan o‘zlashtirishi reyting daftarchasida qayd etilmaydi. Talabalarning o‘quv fani bo‘yicha mustaqil ishi joriy, oraliq va yakuniy nazoratlar jarayonida tegishli topshiriqlarni bajarishi va unga ajratilgan ballardan kelib chiqqan holda baholanadi. Talabaning fan bo‘yicha reytingi quyidagicha aniqlanadi: O, bu erda: V- semestrda fanga ajratilgan umumiy o‘quv yuklamasi (soatlarda); O’- fan bo‘yicha lashtirish darajasi (ballarda). Fan bo‘yicha joriy va oraliq nazoratlarga ajratilgan umumiy ballning 55 foizi saralash ball hisoblanib, ushbu foizdan kam

ball to'plagan talaba yakuniy nazoratga kiritilmaydi. Joriy JN va oraliq ON turlari bo'yicha 55bal va undan yuqori balni to'plagan talaba fanni o'zlashtirgan deb hisoblanadi va ushbu fan bo'yicha yakuniy nazoratga kirmasligiga yo'l qo'yiladi. Talabaning semestr davomida fan bo'yicha to'plagan umumiy bali har bir nazorat turidan belgilangan qoidalarga muvofiq to'plagan ballari yig'indisiga teng.

ON va YAN turlari kalendar tematik rejaga muvofiq dekanat tomonidan tuzilgan reyting nazorat jadvallari asosida o'tkaziladi. YAN semestrning oxirgi 2 haftasi mobaynida o'tkaziladi. JN va ON nazoratlarda saralash balidan kam ball to'plagan va uzrli sabablarga ko'ra nazoratlarda qatnasha olmagan talabaga qayta topshirish uchun, navbatdagi shu nazorat turigacha, so'nggi joriy va oraliq nazoratlar uchun esa yakuniy nazoratgacha bo'lgan muddat beriladi.

Talabaning semestrda JN va ON turlari bo'yicha to'plagan ballari ushbu nazorat turlari umumiy balining 55 foizidan kam bo'lsa yoki semestr yakuniy joriy, oraliq va yakuniy nazorat turlari bo'yicha to'plagan ballari yig'indisi 55 baldan kam bo'lsa, u akademik qarzdor deb hisoblanadi. Talaba nazorat natijalaridan norozi bo'lsa, fan bo'yicha nazorat turi natijalari e'lon qilingan vaqtdan boshlab bir kun mobaynida fakultet dekaniga ariza bilan murojaat etishi mumkin. Bunday holda fakultet dekanining taqdimnomasiga ko'ra rektor buyrug'i bilan 3 (uch) a'zodan kam bo'lmagan tarkibda apellyasiya komissiyasi tashkil etiladi. Apellyasiya komissiyasi talabalarning arizalarini ko'rib chiqib, shu kunning o'zida xulosasini bildiradi. Baholashning o'rnatilgan talablar asosida belgilangan muddatlarda o'tkazilishi hamda rasmiylashtirilishi fakultet dekani, kafedra mudiri, o'quv-uslubiy boshqarma hamda ichki nazorat va monitoring bo'limi tomonidan nazorat qilinadi.

Talabalar ON dan to'playdigan ballarning mezonlari

	Ko'rsatkichlar	ON ballari	
		maks	1-ON
1	Darslarga qatnashganlik darajasi. Ma'ruza darslaridagi faolligi, konspekt daftarlarining yuritilishi va to'liqligi.	15	0-15
2	Talabalarining mustaqil ta'lim topshiriqlarini o'z vaqtida va sifatli bajarishi va o'zlashtirish.	10	0-10
3	Og'zaki savol-javoblar, kollokvium va boshqa nazorat turlari natijalari bo'yicha	10	0-10
Jami ON ballari		35	0-35

Talabalar JN dan to'playdigan ballarning mezonlari

	Ko'rsatkichlar	JN ballari		
		maks	1-JN	2-JN
1	Darslarga qatnashganlik va o'zlashtirishi darajasi. Amaliy mashg'ulotlardagi faolligi, amaliy mashg'ulot daftarlarining yuritilishi va holati	15	0-7	0-8
2	Mustaqil ta'lim topshiriqlarining o'z vaqtida va sifatli bajarilishi. Mavzular bo'yicha uy vazifalarini bajarilish va o'zlashtirishi darajasi.	10	0-5	0-5
3	YOzma nazorat ishi yoki test savollariga berilgan javoblar	10	0-5	0-5
Jami JN ballari		35	0-17	0-18

YAkuniy nazoratda "YOzma ish"larni baholash mezonlari

YAkuniy nazorat "YOzma ish" shaklida amalga oshirilganda, sinov ko'p variantli usulda o'tkaziladi. Har bir variant 2 ta nazariy savol va 4 ta amaliy topshiriqdan iborat. Nazariy savollar fan bo'yicha tayanch so'z va iboralar asosida tuzilgan bo'lib, fanning barcha mavzularini o'z ichiga qamrab olgan. Har bir nazariy savolga yozilgan javoblar

bo'yicha o'zlashtirish ko'rsatkichi 0-3 ball oralig'ida baholanadi. Amaliy topshiriq esa 0-6 ball oralig'ida baholanadi. Talaba maksimal 30 ball to'plashi mumkin. YOzma sinov bo'yicha umumiy o'zlashtirish ko'rsatkichini aniqlash uchun variantda berilgan savollarning har biri uchun yozilgan javoblarga qo'yilgan o'zlashtirish ballari qo'shiladi va yig'indi talabaning yakuniy nazorat bo'yicha o'zlashtirish bali hisoblanadi.

Dasturning informatsion – metodik ta'minoti

Fanni o'zlashtirishda dasturda ko'rsatilgan asosiy va qo'shimcha darslik va o'quv qo'llanmalar, shuningdek uslubiy qo'llanmalar, xorijiy adabiyotlar, ma'ruza matnlari, tarqatma materiallar, elektron materiallar, ilmiy-amaliy anjumanlar materiallari, statistik to'plamlardan foydalanish nazarda tutiladi. Ma'ruza va amaliy mashg'ulotlarda mos ravishdagi ta'limning ilg'or va zamonaviy pedagogik texnologiya usullarini qo'llash muhim ahamiyatga ega.

Foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxati

Asosiy adabiyotlar:

Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalar:

1. Karimov I.A. Azod va obod Vatan, erkin va farovon hayot pirovard maqsadimiz. T.8.T., «O'zbekiston», 2000.
2. Abdullaev YO. «Statistikaning umumiy nazariyasi», T., «O'qituvchi», 1993
3. Abdullaev YO. « Mikroiqtsodiy statistika» O'quv qo'llanma. T., «Mehnat». 1998.
4. G'ulomov. S.S., Ubaydullaeva R., Ahmedova E., Mustaqil O'zbekiston. T. Mehnat. 2001.
5. Statistika. Uchebnie posobe. M. INFRA-M, 2001 g.
6. Sidenko A.V. Mejdunarodnaya statistika. Uchebnik. M., «Finansy i statistika», 2001 g.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Statistika. M., 1998.
2. E.A. Akramov, N.M. Soatov «Statistika asoslari», 1979
3. Tojjeva Z. «Statistikaning umumiy nazariyasi» Ma'ruzalar matni
4. vvv. Ziyonet.
5. O'lmasov A., SHarifxo'jaev M., « Iqtisodiyot nazariyasi» Darslik. T., «Mehnat», 1995 .

Internet saytlari:

1. [www. stat.uz](http://www.stat.uz)
2. www. Samstat.uz

